

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของประชาชนในอำเภอแม่แตง และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการศึกษาดังนี้

- (1) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
- (2) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- (3) วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ในเรื่อง พฤติกรรมการรับรู้, การใช้ประโยชน์, ระดับการศึกษา เพศ อายุ ที่มีผลต่อการรับรู้ข่าวสาร และช่องทางการสื่อสาร

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

2.1.1 ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication)

“การสื่อสารทางการเมือง” เป็นเสมือนเส้นประสาท (Nerves) ของระบบการเมืองที่มีเครือข่ายครอบคลุมและเชื่อมโยงทุก ๆ ส่วนของระบบการเมือง ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจกับระบบสื่อสารทั้งระบบ ไม่สามารถตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไปได้ การตัดส่วนหนึ่งส่วนใดของการสื่อสารออกไปจะมีผลให้การอธิบายระบบนั้น ๆ ขาดหายไปด้วย โดยลักษณะสำคัญของการสื่อสารตามแนวคิดของ Karl W. Deutsch (1966 อ้างใน เสถียร เชนประทับ, 2540:140) คือระบบเครือข่ายการสื่อสารโดยบุคคลทั้งหลายในระบบถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในลักษณะของวงจรสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) ซึ่งหมายความว่า มีการป้อนกลับของข้อมูล (Feed Back) การตอบสนองสิ่งที่เป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการ จะก่อให้เกิดข่าวสาร ข้อมูลใหม่ที่จะกลายเป็นตัวควบคุมและตัวกำหนดพฤติกรรมใหม่

Almond and Powell (1978 อ้างใน เสถียร เชนประทับ, 2540:141) กล่าวว่า “การสื่อสารทางการเมือง” เป็นการประสานความร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อสื่อความต้องการของประชาชนถึงผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ การไหลของข้อมูลข่าวสารในระบบการเมือง การวิเคราะห์และเปรียบเทียบโครงสร้างที่แสดงถึงหน้าที่ของการสื่อสาร เนื่องจากประชาชนต้องการรู้ความเป็นจริงที่เพียงพอต่อการตัดสินใจในการอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ต้องการทราบนโยบายของผู้นำแต่

ละคน ต้องการทราบกระทำของรัฐบาลเพื่อประเมินและควบคุมการทำงาน รวมทั้งพยายามที่จะมีอิทธิพลและควบคุมผู้นำ ภายใต้บทบาทของกลุ่มต่าง ๆ

พฤทธิสถาน ชุมพล (2535: 181) กล่าวว่า “การสื่อสารทางการเมือง” เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง โดยที่ระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะได้เรียนรู้ถึงนโยบาย และกิจกรรมต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป และเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง

2.1.2 ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง

Almond and Powell (1978 อ้างใน เสถียร เขยประทับ, 2540: 142-149) ได้วิเคราะห์ระบบการเมืองโดยจำแนกโครงสร้างตามหน้าที่ในการสื่อสารหรือช่องทางการสื่อสารทางการเมืองไว้ 5 ช่องทาง คือ

(1) การสื่อสารแบบพบหน้ากันอย่างไม่เป็นทางการ

การสื่อสารแบบพบหน้ากันอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Face to Face Contact) หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างไม่เป็นทางการ หรือการสื่อสารแบบปฐมภูมิ ซึ่งจะอยู่ในรูปของการแสดงความคิดเห็น หรือการสนทนากับเพื่อน ผู้ร่วมงาน โดยเป็นวิธีการที่คน ๆ หนึ่งเล่าเรื่อง ให้ความเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์บ้านเมืองให้อีกคนหนึ่งฟัง และผู้ที่รับฟังนั้น ได้รับเอาเรื่องราวเหล่านั้น และเห็นด้วยกับความคิดของบุคคลผู้นั้น ซึ่งมักจะเกิดสภาพการสื่อสารลักษณะนี้ในระบบการเมือง หรือสังคมที่ยังไม่มีวิวัฒนาการมากพอ

แต่อย่างไรก็ตามแม้ในสังคมที่พัฒนาแล้ว การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ยังมีความสำคัญอยู่ในรูปของการที่บุคคลที่เป็นที่ยกย่องนับถือของคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นออกมา ตลอดจนชี้แนะว่าเรื่องอย่างนี้สมควรเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คนอื่นที่ ได้รับฟังมักจะรับเอาความเห็น ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อถือในตัวบุคคลผู้นั้นอยู่แล้ว บุคคลเช่นนี้มักเรียกกันว่า ผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion Leader) ผู้ที่จะเป็นผู้นำความคิดเห็นได้มักจะมีสถานภาพทางสังคม และบุคลิกภาพที่ดี โดยเป็นเสมือนตัวกลาง หรือสื่อในการแปลความคิดเห็น และจะแปรความหมายของข้อมูลที่ได้รับจากสื่อในการพบปะ ตามความรู้ และความเชื่อถือของตน ในปัจจุบันนักสังคมศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการว่าสามารถพัฒนาและเกิดประโยชน์ได้มาก สื่อมวลชนไม่ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน

สื่อบุคคลที่มีบทบาทสำหรับประชาชนในการเรียนนโยบายและระบบสังคม แม้จะมีได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเรียนรู้ทางการเมือง แต่มีอิทธิพลโดยทางอ้อม กล่าวคือ สามารถนำข้อมูลข่าวสารผ่านตัวกลางที่มีความรู้สีกว่ร่วมกัน มีความเชื่อมโยงกันทางวัฒนธรรมและจิตใจพอสมควร โดยเฉพาะสังคมชนบทหรือผู้ที่ไม่มีการศึกษาจะพบว่ามี การสื่อสารแบบพบหน้ากันค่อนข้างมาก และพบเห็นได้อย่างชัดเจน ดังนั้น จะเห็นว่าช่องว่างทางการสื่อสารทางการเมืองนี้ คือ การสนทนาแบบไม่เป็นทางการ

(2) การสื่อสารแบบสังคมที่ไม่ใช่ระบบการเมือง

การสื่อสารแบบสังคมที่ไม่ใช่ระบบการเมือง (Non Political Social Structure) หมายถึง การสื่อสารในสังคมจารีตประเพณี โดยผ่านตัวกลาง คือ หัวหน้าเผ่า ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในครอบครัว ผู้นำทางศาสนา ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมชนบท โดยตัวกลางดังกล่าวมีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม (Initiator) และแปลผลข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมรับทราบ และผู้ที่มีความขัดแย้งเปรียบเสมือนตัวกลางที่อยู่ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในการส่งผ่านข่าวสาร เพราะจะเป็นบุคคลที่รับรู้ข่าวสารและมีความเข้าใจ สามารถเป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดการต่อรองระหว่างสมาชิกในสังคมระบบประชาธิปไตยได้ง่ายขึ้น

โครงสร้างสังคมจารีตประเพณียังคงมีความสำคัญในสังคมสมัยใหม่ที่ยังได้รับการซึมผ่านด้วยประเพณี และระบบสังคมที่ไม่เป็นทางการรวมทั้งครอบครัว ศาสนา อาชีพ และระบบการศึกษา ที่ผู้นำ และประชาชนก็ต้องแสดงบทบาทในชีวิตส่วนบุคคล การมีปฏิสัมพันธ์จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันทั้ง ปัญหา และโอกาสที่ไม่ใช่เฉพาะทางการเมืองเท่านั้น แต่อาจก่อให้เกิดการต่อรองการเมืองที่ต้องการจะเข้าไป หรือเกิดความเคลื่อนไหวในจุดมุ่งหมายทางการเมืองอื่น ๆ อันเป็นการริเริ่มการพัฒนาทางการเมืองให้มากขึ้น

ผู้นำทางศาสนาในสังคมจารีตประเพณีนี้จะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดทางโลก และการเมือง ซึ่งจะเห็นว่าช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ หัวหน้าเผ่า (Tribal Head) ผู้อาวุโสในครอบครัวขยาย (Council of Elders in Extended Family) ผู้นำชุมชนแบบจารีต (Traditional Community Leaders) ผู้นำทางศาสนา (Religious Leaders)

(3) การสื่อสารในปัจจัยนำเข้าของระบบการเมือง

การสื่อสารในปัจจัยนำเข้าของระบบการเมือง (Political Input Structures) หมายถึง ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองที่สามารถเป็นตัวแทนการเข้าสู่ระบบการเมืองโดยผ่านสมาคมการเมือง (Political Associations) กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) พรรคการเมือง

(Political Parties) เพื่อถ่ายทอดข้อเรียกร้อง ความต้องการ ความคิดเห็นประชาชน ความคิดเห็นผู้นำทางการเมือง หรือการที่ผู้นำทางการเมืองกระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้ผ่านช่องทางสำคัญ คือ พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ในทางตรงข้ามพรรคฝ่ายค้านก็สามารถเป็นช่องทางที่จะเปิดเผยถึงความผิดพลาด และไม่เหมาะสมของผู้มีหน้าที่ในการบริหาร โดยการสื่อสารประเภทนี้ต้องมีการจัดตั้งองค์กรที่เป็นอิสระ มีระเบียบวินัย และความเข้มแข็ง การเรียกร้องจึงจะเป็นไปอย่างได้ผล อีกทั้งยังต้องพยายามสร้างเครือข่ายในการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

(4) การสื่อสารในปัจจัยส่งออกของระบบการเมือง

การสื่อสารในปัจจัยส่งออกของระบบการเมือง (Political Output Structures) หมายถึง ช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ ได้แก่ หน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นเครือข่ายสำคัญในการที่ ผู้นำทางการเมืองใช้ในการติดต่อกับข้าราชการ และเป็นตัวประสานระหว่างผู้นำทางการเมืองกับประชาชน ด้วยการกระจายข้อมูลข่าวสารไปให้ทั่วถึงทั้งระบบ โดยเฉพาะด้านนโยบายทั้งในชุมชนเมืองและชนบททั้งทิศทางขึ้นและลง ทำให้เกิดความร่วมมือและเกิดความเคลื่อนไหวในสังคม อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมระหว่างผู้นำทางการเมืองกับประชาชน โดยเป็นเครื่องมือที่ประชาชนจะใช้แสดงความไม่พอใจการร้องทุกข์หรือขอความช่วยเหลือความต้องการได้

(5) สื่อมวลชน

สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง การสื่อสารที่เกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมือง หรือการสื่อสารจากรัฐบาลถึงประชาชน หรือการสื่อสารจากคนกลุ่มหนึ่งสู่อีกกลุ่มหนึ่ง โดยผ่านช่องทางการสื่อสาร คือ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร และหนังสือ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาก็ด้วยจุดประสงค์เฉพาะเพื่อต้องการให้ข่าวสารแก่ประชาชน หากประชาชนมีการศึกษาสูงพอและมีการสื่อสารมีประสิทธิภาพพอ การใช้สื่อมวลชนให้ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนนับว่าเป็นวิธีการที่ประหยัดมาก

นอกจากนี้ Deutsch (1969: 181-183) กล่าวว่า กลไกที่เป็นผู้รับสารจะมีประสิทธิภาพมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของช่องทางเดินข่าวสารและปริมาณข่าวสารดังนี้

(1) ช่องทางเดินข่าวสาร (Channels of Communication) ได้แก่ บุคคล กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลการเมือง หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน เป็นต้น

(2) ปริมาณข่าวสาร (Load) หมายถึง จำนวนของข้อมูลข่าวสารที่จะรายงานให้ระบบได้รับรู้ และสมรรถนะในการรับข่าวสารของระบบจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพ และความ

รับผิดชอบของช่องทางเดินข่าวสารที่จะยอดเปิดรับให้ข่าวสารสามารถไหลเข้าสู่ระบบได้อย่างรวดเร็ว และไม่ปิดเป็นซึ่งจะเป็นผลดีต่อการตัดสินใจในอันที่จะได้รับข้อมูลที่เที่ยงตรง และสามารถตัดสินใจ ตอบสนองเป้าหมายของระบบอย่างไม่ผิดพลาด ผลที่เกิดจากการตัดสินใจของระบบก็คือ นโยบาย หรือคำสั่งต่าง ๆ ของระบบการเมือง แม้กลไกการตัดสินใจจะสามารถกำหนดนโยบาย หรือคำสั่งที่สนองเป้าหมายของระบบได้อย่างถูกต้อง ความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกลไกที่เป็นตัวนำเอานโยบายของระบบไปดำเนินการ โดยกลไกควบคุม และการป้อนกลับข่าวสาร จะรายงานให้ระบบได้รับรู้ถึงผลลัพธ์ของการนำเอานโยบายไปปฏิบัติ

2.1.3 ข้อจำกัดในการสื่อสารทางการเมือง

Almond and Powell (1978 อ้างใน เสถียร เชยประทีป, 2540: 156 - 166) กล่าวว่าในระบบการเมืองที่เปิดจะมีโครงสร้างและช่องทางการสื่อสารทางการเมืองที่หลากหลาย ทั้งผู้นำและประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย แต่ก็ยังมีข้อจำกัดของการสื่อสารหลายประการดังนี้

(1) การบิดเบือนของช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสารที่อาจบิดเบือนได้ด้วยคุณภาพของเสียง เวลา ความคาดหวังของผู้นำ ต้นทุน แผนการทางการเมือง การผ่านเข้าออกของข่าวสารในแต่ละช่วงเวลา การแปรผล และวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญที่จะแปรความหมายสู่ความหมายที่เข้าใจง่าย ๆ วิจารณ์ญาณของ ข้าราชการ สายการบังคับบัญชา การประสานงาน ความรับผิดชอบความสนใจและแปรผลให้ตรงกันตามความต้องการของผู้นำและประชาชนที่เป็นเสียงสะท้อนกลับที่เป็นข้อมูลลักษณะไหลขึ้น (Upwards) ที่อาจถูกลบหรือข่าวสารหายไปโดยเฉพาะในชนบท

(2) ความซับซ้อนและระบบเทคโนโลยี

กระบวนการทางการเมืองและระบบการเมืองจะขึ้นกับความซับซ้อนและระบบเทคโนโลยี การหันเหความสนใจของประชาชนที่จะเข้าถึงข่าวสารได้ทันเวลาสำหรับการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ หากช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและมีการแข่งขันกันทำงานโดยใช้แหล่งสารเดียวแต่จะลืออย่างได้ผล การไหลของข้อมูลข่าวสารมากหรือน้อย เทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การไหลของข้อมูลข่าวสารมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของผู้นำที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วย

(3) นโยบายการบิดเบือนข่าวสาร

นโยบายการบิดเบือนของข่าวสารอาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมและความสามารถของระบบการเมืองที่ใช้ตัวแทน คือ ระบบราชการที่จะสกัดกั้น ควบคุม หรือ

แพร่กระจายข่าวสาร ด้วยการผ่านสายการบังคับบัญชา การรวมศูนย์อำนาจของระบบราชการ ทำให้นโยบายต่าง ๆ ที่ออกมาย่อมไม่สามารถสนองความต้องการได้

(4) คุณสมบัติของผู้รับสาร

ผู้รับสารภายใต้รูปแบบการเลือกรับสารหรืออิทธิพลอันจำกัดของการสื่อสาร นักการสื่อสารมองเห็นว่าคุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้รับสารเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบของปฏิกริยาย้อนกลับของประชาชน การที่จะเสนอข่าวสารใด ๆ ต้องศึกษาวิเคราะห์ เพราะหาก ข่าวสารใด ๆ ไม่สอดคล้องกับความรู้ความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ หรือปทัสถานของกลุ่มผู้รับข่าวสาร ข่าวนั้นก็จะได้ไม่ได้รับความสนใจ ประชาชนจะปิดการรับสารหรือถ้าเปิดรับก็จะได้ไม่สนใจอย่างแท้จริง ซึ่งมีผลกระทบต่อการตีความข่าวสารที่ได้รับด้วย โดยสิ่งที่มีผลกระทบต่อการตีความข่าวสารที่สำคัญ คือ

- สิ่งที่ประชาชนสะสมไว้แต่ดั้งเดิม คือ ความรู้ ความคิดเห็น ทศนคติ ถ้าข่าวสารต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ สิ่งเหล่านี้จะได้รับความสนใจ
- การสื่อสารระหว่างบุคคล จากการเข้าอบรม ประชุมสัมมนา จากการฟังการดูจากสื่อมวลชน ประชาชนอาจนำเอาข่าวสารไปสนทนากับบุคคลอื่นได้
- อิทธิพลของผู้นำ คือ ประชาชนมักจะฟังความคิดเห็นของผู้นำ
- ภาพพจน์ของรัฐบาลและสื่อมวลชน ความน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจของรัฐบาลและความเป็นกลาง หรือความอิสระในการเผยแพร่ของสื่อมวลชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองที่น่ากล่าวถึง จะทำให้รับทราบถึงความหมายของการสื่อสารทางการเมือง ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง ข้อจำกัดในการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งจะนำมาอธิบายการรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของประชาชนในอำเภอแม่แตง และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมือง การปกครองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยประเด็นที่สำคัญของแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้ (จันทนา สุทธิจารีย์, 2544: 410)

- เป็นการมีส่วนร่วมโดยแสดงพฤติกรรมในทางการเมืองการปกครองของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนให้มากที่สุด

- เป็นไปตามสิทธิที่มีระบบการเมืองและกฎหมายรองรับ

- แต่ลักษณะของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมตามสิทธิของประชาชนอาจขยายผลเป็นความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งผิดกฎหมายได้

- เป็นไปตามความสมัครใจของประชาชน แต่ความสมัครใจอาจเกิดจากความไม่รู้ไม่เข้าใจหรือสำคัญผิดในข้อเท็จจริงของสถานการณ์ทางการเมือง เนื่องจากถูกชักจูงด้วยวิธีการต่าง ๆ จากผู้หวังผลประโยชน์

2.2.2 ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การจัดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเห็นได้ว่าในระบบอบประชาธิปไตยได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 6 ระดับ คือ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539: 10)

(1) การที่ประชาชนไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการไม่รู้ความเป็นไปทางการเมืองใด ๆ

(2) การที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ทราบความเป็นไปทางการเมือง

(3) การรับทราบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ ฯลฯ การถกเถียงปัญหาทางการเมือง หรือการใส่เสื้อผ้าหรือใช้อุปกรณ์ที่มีตราพรรคการเมือง ถือเป็นการเข้าร่วมในทางอ้อม

(4) การช่วยพรรคการเมืองในการโฆษณาหาเสียง เช่น การแจกใบปลิว การวางแผนการเลือกตั้ง

(5) การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ประธานาธิบดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

(6) การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะขึ้นอยู่กับทัศนคติทางการเมือง ดังนี้ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539:10)

(1) ผู้ที่สนใจการเมืองมักจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจ ความสนใจการเมืองอาจจะได้จากการติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น สื่อ

หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การพูดคุยกับคนอื่นเกี่ยวกับการเมือง การไปฟังการปราศรัยหาเสียง เลือกตั้งผู้ที่ สนใจในลักษณะนี้มักจะมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่ไม่มีความสนใจทางการเมืองมากด้วย

(2) ผู้ที่มีความเลื่อมใสต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่งหรือผู้สมัครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย

(3) ผู้ที่มีความเชื่อถือในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน (Political Efficiency) คือ เชื่อว่าเรามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ จะมีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนไม่มีประสิทธิภาพทางการเมือง

(4) ผู้ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ (Sense of Citizen Duty) คือ เชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ มิใช่เป็นสิทธิที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ บุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มจะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

(5) ผู้ที่มีความรู้สึกไม่ดีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือขาดศรัทธาในมวลมนุษยชาติในหมู่ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขาดศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคิดว่านักการเมืองไม่น่าไว้วางใจ บุคคลเหล่านี้จะแยกตัวเองออกจากการเมือง

(6) ผู้ที่มีความเข้าใจทางการเมือง (Political Understanding) มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่เข้าใจทางการเมือง

2.2.3 ตัวแปรที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

Nie, Powell and Prewitt (1969 : 808-832) ได้นำเสนอตัวแปรที่ก่อให้เกิดประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ทั้งหมด 7 ตัว คือ สถานภาพทางสังคม (Social Status) การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (Organizational Involvement) ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง (Citizen Duty) การรับข่าวสารทางการเมือง (Political Information) ความรู้ทางการเมือง (Perceived Government Impact) ประสิทธิภาพทางการเมือง (Political Efficacy) ความสนใจทางการเมือง (Political Attentive) กล่าวคือ

(1) สถานภาพทางสังคม และการเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม สถานภาพทางสังคม หมายถึงอาชีพ รายได้ ตลอดจนระดับการศึกษาที่เป็นส่วนบ่งบอกถึงสถานะที่เป็นอยู่ ส่วนการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มในสังคม ประเมินได้จากจำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมการมีส่วนร่วมต่อกลุ่มของตนและบทบาทของกลุ่มที่มีต่อสังคม ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต มักเกิดจากภูมิหลังทางครอบครัว ซึ่งจะส่งผลต่อการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตัวแปรทั้งสองนี้ถือเป็นตัวแปรอิสระอันดับ

แรก ๆ ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากแบบจำลองจะพบว่านอกจากตัวแปรทั้งสองจะมีความสัมพันธ์กันเองแล้วการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ยังมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งการรับข่าวสารทางการเมือง และมีความสัมพันธ์ต่อความสำนึกในหน้าที่พลเมืองในระดับต่ำลงมา

(2) ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง สำหรับตัวแปรนี้สามารถจัดหรือประเมินจากวิธีการแสดงออกหรือสิ่งที่ทุกคนพึงกระทำในฐานะเป็นหน้าที่ของตน ซึ่งความสำนึกในหน้าที่พลเมืองนี้ ไม่ได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง แต่มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อการต้องการข่าวสารข้อมูลทางการเมือง และสัมพันธ์กับความรู้ทางการเมือง และประสิทธิภาพทางการเมืองลดหลั่นลงมา

(3) การรับข่าวสารทางการเมือง ซึ่งการรับข่าวสารทางการเมืองนี้ เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากสถานภาพทางสังคม อันจะส่งผลต่อความรู้ทางการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมือง และความสนใจทางการเมือง แต่มิได้สัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การรับข่าวสารทางการเมืองนี้ ยังคงนับรวมถึงการพบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันด้วย

(4) ความรู้ทางการเมือง หมายถึงความรู้สึกของประชาชนถึงผลกระทบที่เกิดจากการกำหนดนโยบาย หรือกฎหมายที่ถูกบัญญัติออกมาว่ามีผลต่อตัวเองมากน้อยเพียงใด ความรู้ทางการเมืองนี้มีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการรับข่าวสารทางการเมือง กล่าวคือ คนที่มีความรู้ทางการเมืองมากน่าจะเป็นผู้ที่รับข่าวสารทางการเมืองเป็นจำนวนมาก และสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ในระดับอ่อนลงมากับความสำนึกในหน้าที่พลเมือง และได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(5) ประสิทธิภาพทางการเมือง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจต่อสภาพปัญหา หรือเหตุการณ์ที่ตน และประเทศกำลังเผชิญอยู่ ตลอดจนบทบาทของตนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประสิทธิภาพทางการเมืองนี้มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความสนใจทางการเมือง และมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

(6) ความสนใจทางการเมือง โดยวัดจากการติดตามเหตุการณ์ทางการเมือง การบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสื่อมวลชน ซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยส่วนใหญ่ว่า การเพิ่มขึ้นของการรับข่าวสารทางการเมือง ย่อมส่งผลต่อความสนใจทางการเมืองด้วย ขณะเดียวกันความสนใจทางการเมืองเอง มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มากนัก

(7) การมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถได้วัดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากกิจกรรมต่าง ๆ คือ การพูดคุยสนทนา ในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและ

ระดับชาติ ติดต่อเจ้าหน้าที่ทางราชการทั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ มีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมือง และพรรคการเมืองต่าง ๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะทำให้รับทราบถึงความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และตัวแปรที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะนำมาอธิบายให้ทราบว่าปัจจัยอะไรที่จะทำให้การรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ของประชาชนในอำเภอแม่แตง และอำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีความแตกต่างกันในด้านการรับรู้ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของบุคคล ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะสาเหตุข้อขัดข้องในด้านการรับรู้ข่าวสาร

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรรณพิลาส วีระสุโข (2541) ได้ศึกษาความต้องการที่จะรับรู้ข่าวสารทางการเมือง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและการใช้ประโยชน์ข่าวสารทางการเมืองจากรายการโทรทัศน์ของประชาชนอายุ 18 ปี ขึ้นไปในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมีผลมาจากระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะทำให้มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด และสามารถใช้ประโยชน์จากข่าวสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดความรู้ และติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นและทำให้สามารถปรับตัวได้เข้ากับภาวะปัจจุบัน โดยสื่อที่มีผู้นิยมใช้มากที่สุด คือ โทรทัศน์ โดยประเภทรายการที่มีผู้ชมมากที่สุด คือ รายการข่าวภาคค่ำ เพราะเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่รวดเร็วและทันเหตุการณ์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **สถฐภวัตร แจ่มสมบูรณ์ (2542)** ที่ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างช่องทางการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ โดยผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมมีผลต่อความเชื่อถือในการทราบข่าวสารจากช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ส่วนตัวแปรที่มีผลต่อความเชื่อถือในข่าวสารมากที่สุด คือ อาชีพ ระดับการศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากการผ่านการกล่อมเกลาทางสังคม และการเป็นสมาชิกกลุ่มย่อยของสังคม ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เริ่มมีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ทศนคติ ซึ่งเป็นเป้าหมายของแต่ละบุคคลนำไปสู่การพิจารณา แยกแยะ วิเคราะห์ของส่วนบุคคล และส่งผลให้เกิดความแตกต่างในความเชื่อถือการรับข่าวสารในหลายช่องทางตามมา

นอกจากนี้ การศึกษาเปรียบเทียบช่องทางการสื่อสารทางการเมืองระหว่างประชาชน อำเภอเมืองและอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ของ **ปัทมพร สมิตธิปัญญา (2541)** นอกจากปัจจัย ด้านระดับการศึกษาแล้ว เรื่องของ เพศ และอายุ ก็มีผลต่อการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ผล การศึกษาพบว่า ช่องทางการรับรู้ทาง การเมืองของเพศหญิงและวัยรุ่น ส่วนใหญ่เมื่อรับทราบ ข่าวสารทางการเมือง ก็มักจะแสดงออกโดยการเขียนและการพูดคุย ในขณะที่ผู้สูงอายุก็มักแสดงออกโดยผ่านการพูดคุยสนทนาทางการเมือง และสำหรับเพศชายมักแสดงออกในการประท้วง นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ โทรทัศน์ รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และ นิตยสารการเมืองรายสัปดาห์ และ**บุญทริกา เจียงเพชร (2543)** ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรม การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการ เลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผล ต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในปัจจุบันเกิดการมีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เพิ่ม มากขึ้นทำให้เกิดการกล่อมเกล่าและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง การเปิดรับข่าวสารและการ แลกเปลี่ยนข่าวสารผ่านสื่อบุคคล และสื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต ทำให้มีพฤติกรรมทางการเมือง ที่ดีขึ้น โดยสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุดปัจจุบัน คือ โทรทัศน์ รองลงมา สื่อบุคคล และสื่อทาง อินเทอร์เน็ต

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยได้นำแนวความคิด ทฤษฎี เอกสารและวรรณกรรม ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรับรู้ข่าวสาร เช่น การสื่อสารทางการเมือง ช่องทางทางการเมือง ข้อจำกัดในการสื่อสารทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวแปรที่ทำให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม โดยเฉพาะวรรณกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น งานวิจัยของ **ปัทมพร สมิตธิปัญญา** จะทำให้รับทราบว่า ระดับการศึกษา เรื่องของเพศ และอายุ ก็มีผลต่อการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พรรณพิลาศ วีระสุข** ซึ่งได้กล่าวว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมีผลมาจากระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับการศึกษาสูงขึ้นจะทำให้มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด หรือแม้แต่พฤติกรรมการสื่อสารทาง การเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต ของ **บุญทริกา เจียงเพชร** ทำให้เกิดช่อง ทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้น หรือแม้แต่สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ก็ย่อมมีผลต่อ ความเชื่อถือในการทราบข่าวสารจากช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากงานวิจัยของ **สฤณีรัฐ แฉงสมบุญ** ซึ่งงานวิจัยที่กล่าวถึงนี้ ได้นำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม ซึ่งเป็น เครื่องมือของการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ตามระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งจะกล่าวในบทที่ 3 ต่อไป